

Gemeentebreed

Tucht

A. Bas

Als Agnes Amelink in haar boek DE GEREFORMEERDEN ook een hoofdstuk opneemt over de kerkelijke tucht, geeft ze dat de typerende titel ‘In het gareel’ mee. ‘In de praktijk kwam het erop neer’, schrijft ze, ‘dat wie zich niet gedroeg volgens de gereformeerde normen, of opvattingen huldigde die in strijd waren met de gereformeerde leer, met de ouderlingen te maken kreeg.’ Oftewel, de tucht als ‘machtig wapen van een kerkenraad om de kudde te leiden.’(1) Alleen - dat het zo (vaak) gewerkt heeft en nóg wel werkt, wil nog niet zeggen dat het zo ook móet werken.

Onze kerkorde bijvoorbeeld, slaat een heel andere toon aan: ‘De kerkelijke tucht zal naar het Woord van God en tot zijn eer bediend worden. Zij heeft ten doel dat de zondaar met God en zijn naaste verzoend wordt en de aanstoot uit de gemeente van Christus wordt weggenomen’ (art. 72 KO). Tucht, niet in dienst van de kerkenraad, maar van Gods eer, van verzoening en van de vrede in de gemeente van Christus. Hoe dat kan? Daarover gaat dit artikel.

Onderling toezicht

Het beeld dat Agnes Amelink schetst, is niet helemaal uit de lucht gegrepen. Voor het besef van veel mensen is tucht inderdaad iets van en voor de kerkenraad - met zulke moeilijke en tere dingen hoeven zij als ‘gewone’ gemeenteleden zich (gelukkig!) niet bezig te houden. En toch is dat een verkeerde opvatting, want tucht maakt deel uit van de gemeenschap der heiligen.

Zo op het eerste gezicht lijkt dat misschien een heel vreemde stelling: ‘tucht maakt deel uit van de gemeenschap der heiligen’. Maar dat komt, omdat we gemeenschap der heiligen vaak gemakkelijk verwarren met ‘gezelligheid’ en ‘het goed hebben met elkaar’. In werkelijkheid echter betekent gemeenschap der heiligen, dat ieder voor zich persoonlijk verbonden is aan Christus, en dat we in Hem ook met elkaar verbonden zijn. Of, zoals Johannes het onder woorden brengt: ‘Hetgeen wij gezien en gehoord hebben, verkondigen wij ook u, opdat ook gij met ons gemeenschap zoudt hebben. En ónze gemeenschap is met de Vader en met zijn Zoon Jezus Christus’ (1 Joh. 1:3).

Nu, en als Christus ons verbindt - dan betekent dat, dat als één van ons afdwaalt, in leer of leven, ook de onderlinge verbondenheid gevaar gaat lopen. Op allerlei manieren en om allerlei redenen kunnen we dan misschien nog wel een band voelen, maar de échte, geestelijke verbondenheid dreigt dan verloren te gaan. En dus hebben we dan in actie te komen, door die dwalenden aan te spreken en te vermanen. En dáár begint ook de tucht, bij dat onderling toezicht. Zo heeft de Here Jezus het ons ook opgedragen: ‘Indien uw broeder zondigt, ga heen, bestraf hem onder vier ogen’ (Mat. 18:15; vgl. ook art. 73 KO). Tucht is allereerst een zaak van de geméente!

De gemeente

Naar het bevel van Christus is tucht dus allereerst een zaak van de gemeente, en niet van de kerkenraad. Maar dat kan het wel wórden, want de Here Jezus heeft nog meer gezegd: ‘Indien hij niet luistert, neem dan nog een of twee met u mede, opdat op de verklaring van twee getuigen of van drie elke zaak vaststa. Indien hij naar hen niet luistert, zeg het dan aan de

gemeente' (Mat. 18:16-17a). Of, concreter: aan het college dat daar in de gemeente voor is aangesteld, dat is de kerkenraad.

Maar als op die manier de kerkenraad bij een zonde betrokken wordt, wat staat die raad dan precies te doen? Nu, artikel 76 van onze kerkorde zegt daarover: 'De kerkenraad zal de toegang tot het avondmaal van de Here ontzeggen aan hem, die de kerkelijke vermaning hardnekkig verwerpt.' Met andere woorden: de eerste verantwoordelijkheid van de raad is de kerkelijke vermaning, de vermaning door de ambtsdragers van de gemeente.(2) Pas als dit vermaan hardnekkig verworpen wordt, kan en mag de zondaar de toegang tot het heilig avondmaal worden ontzegd.

Op deze regel is volgens de kerkorde één uitzondering: in het geval iemand 'een openbare of in ander opzicht ernstige zonde begaan heeft'. Als een kerkenraad geconfronteerd wordt met een gemeentelid voor wie dat geldt, mag de raad meteen tot afhouding overgaan. Alleen - dan moet één en ander door de kerkenraad wel eerst zijn vastgesteld, en dat wil in de praktijk nog wel eens voor problemen zorgen. Bijvoorbeeld in de situatie dat een dergelijke zonde vlak vóór een avondmaalszondag aan het licht komt, waardoor er geen gelegenheid meer is om na te gaan hoe de vork precies in de steel zit. In dergelijke gevallen kan de kerkenraad niet overgaan tot afhouding in de zin van artikel 76 van de kerkorde (de zogenaamde 'disciplinaire afhouding'). Wel kan er dan besloten worden tot een zogenaamde 'enkelvoudige afhouding', die (nog) niet in het kader van de tucht staat, maar de kerkenraad wel de gelegenheid biedt om na de viering van het heilig avondmaal een nader onderzoek in te stellen.(3)

Het 'kerkelijk vermaan', zowel vóór als na het besluit tot afhouding van het heilig avondmaal, is een zaak die veel geduld en energie van een kerkenraad vraagt. Tussen de aangifte bij de kerkenraad en de uiteindelijke afsnijding moeten volgens de kerkorde 'talrijke vermaningen' hebben plaatsgevonden. Het is moeilijk om een concrete bezoeksfrequentie aan te geven, maar regelmaat blijkt in de praktijk vaak wel van groot belang. En daarnaast ook een gedegen rapportage op en notulering door de kerkenraad. Uiteraard hoeven rapporten en notulen niet onnodig lang te zijn, maar duidelijk moet wel worden (vastgelegd) of de broeder of zuster in kwestie volhardt in de zonde, of dat er sprake is van berouw en bekering. Met het oog op de instemming die naar artikel 77 van de kerkorde vóór de tweede afkondiging van de classis gevraagd moet worden, is het tevens van belang dat de data waarop bezoeken zijn gebracht, worden vastgelegd, zodat de classis zich een goed beeld kan vormen van het vermaan dat heeft plaatsgevonden.

De afloop

Het voert in dit kader te ver om de hele procedure van de kerkelijke tucht bij langs te lopen, maar wel moet er nog iets gezegd worden over de afloop ervan. Zoals boven al is aangegeven, is het doel van de tucht dat de zondaar zich met God en de naaste verzoent en zo de aanstoot uit de gemeente wordt weggenomen. Dus niet om 'iemand de kerk uit te werken', maar om iemand te behouden - opdat er vreugde zij in de hemel (vgl. Luc. 15:7)!

Helaas is deze gewenste afloop lang niet altijd ook de werkelijkheid. In veel gevallen geeft de broeder of zuster in kwestie te kennen, zich aan de gemeenschap van de kerk te onttrekken. "Schrapp me maar", krijgen de ouderlingen dan te horen. In die gevallen is het goed om te bedenken wat de Generale Synode van Utrecht 1905 heeft uitgesproken: dat 'een kerkeraad niet te haastig behoort te zijn in het accepteren van zodanige verklaring, maar moet trachten, zoveel in zijn vermogen is, het betrokken lid te bewegen, om op zijn verklaring terug te komen' (ACTA, art. 14). Regel is, dat een onttrekking schriftelijk moet worden meegedeeld dan wel mondeling ten overstaan van ten minste twee afgevaardigden van de kerkenraad.

Bekeert noch onttrekt een zondaar zich, dan ‘zal de kerkeraad als uiterste remedie tenslotte tot de excommunicatie overgaan’ (art. 76 KO). Oftewel, dan wordt hij buiten de gemeente gesloten. Een heel verdrietig gebeuren, maar het formulier dat daarbij gebruikt wordt, maakt duidelijk dat zelfs dit middel nog de bekering als doel heeft. ‘Deze uitsluiting dient om hem tot schaamte over zijn zonde te brengen...’ (GEREFORMEERD KERKBOEK, p. 534). Kortom, tot het laatst toe is de tucht niet bedoeld als machtig wapen van de kerkenraad, maar als middel in dienst van het behoud van de zondaar en zo van Gods eer!

Noten:

¹ Agnes Amelink, DE GEREFORMEERDEN. Amsterdam 2002, p. 51.

² Dat met ‘kerkelijke vermaning’ vermaning door de kerkenraad bedoeld wordt, wordt duidelijk uit de ‘oude versie’ van art. 76: ‘Zoo wie hardnekkiglijk de vermaning des Kerkeraads verwerpt, en desgelijks wie eene openbare of anderszins een grove zonde gedaan heeft, zal van het Avondmaal des Heeren afgehouden worden.’

³ In zijn bekende KORTE VERKLARING VAN DE KERKENORDENING noemt Joh. Jansen ook nog andere situaties waarin er tot ‘enkelvoudige afhouding’ kan worden overgegaan: ‘Ingeval iemand, die een openbare, ergerlijke zonde bedreef, maar oprecht berouw toont, toch, om de ergernis weg te nemen, nog één- of meermalen van het Avondmaal wordt afgehouden; of wanneer een ernstig en ingewikkeld tuchtgeval in beginsel wel tot oplossing kwam, maar zóó dicht voor het Avondmaal, dat het niet meer afgewikkeld kan worden’ (Joh. Jansen, KORTE VERKLARING VAN DE KERKENORDENING, Kampen 1923, p. 330).